

Паэзія Анатоля Сыса: каардынаты мастацкага слова

Г.А. Курман, IV курс

Навуковы кіраўнік – Н.В. Заяц, канд. філал. навук, дац.

Анатоль Сус – паэт, чыё імя выклікае цэлы шэраг супярэчлівых думак. Адны лічаць яго геніем, другія – вар’ятам з-за яго эксцэнтрычнасці, незвычайнасці, эпатажнасці і ў паводзінах, і ў вершах. Нягледзячы на заўчасны паэтаў сыход, яго творчасць пакінула яркі адбітак у гісторыі беларускай літаратуры. Радкі з верша “Вячэра перад Купаллем”, што ўвайшоў у першы зборнік А. Сыса, пасля смерці аўтара пачалі ўспрымацца як спраўджанае прароцтва: *“Вячэра перад Купаллем... / Мне чуецца, як звіняць / Пашкевічанкі каралі, / на нітцы іх сорак пяць”* [3, с. 35]

Пры жыцці паэта пабачылі свет тры зборнікі вершаў: “Агмень” (1988), “Пан лес” (1989) і “Сус” (2002). Ад сярэдзіны 1990-х гадоў і да смерці новыя творы А. Сус амаль не пісаў. У інтэрв’ю газеце “Звязда” ў 1997 годзе ён заўважаў: “Разумею, павінен пісаць вершы. І буду гэта рабіць, у мяне ўсё наперадзе. Я зусім малады чалавек – усяго 37 гадоў. Яшчэ напішу...” [Цыт. па: 1, с. 147–148]. У 2006 годзе выйшла пасмяротная кніга выбранага “Лён”, якая на гэты момант з’яўляецца найбольш поўным выданнем літаратурнай спадчыны А. Сус, уключыўшы ў сябе невядомыя творы паэта, фотаздымкі, а таксама артыкулы і інтэрв’ю.

Першы зборнік “Агмень” прынёс ашаламляльны поспех. Паводле слоў самога аўтара, назва “Агмень” (гэтае слова А. Сус знайшоў у “Расійска-Крыўскім слоўніку” В. Ластоўскага) была метафарай Радзімы. Радзіме ён прысвяціў самыя палыманыя і трапяткія радкі: *“З чаго пачаць?... Пачну з Радзімы. / Так абавязаны пачаць. <...> – Няхай, няхай я паўтаруся / ў любові тысячу разоў, / затое шчыра ёй клянуся, / без фальшу, без падробных слоў”* [3, с. 13].

З самых першых радкоў паэт вывеў для сябе формулу сваёй мастацкай скіраванасці – “Маці–Мова–Вечнасць”. Немагчыма вызначыць, што паэт ставіў на першае месца: маці, мову ці Радзіму? Думаецца, усе складнікі трыяды аднолькава важныя і каштоўныя: мова пачынаецца з радзімы, радзіма пачынаецца з мовы, першае слова на роднай мове мы чуем ад маці. У радках А. Сус спляліся ў адно цэлае тры першасновы Сусвету: *“Піць яе – не наталіца / пад пуцінай млечнай: / лета – золак – шчамяліца... / маці – мова – вечнасць”* [3, с. 22].

“Пан Лес” – лагічны працяг “Агменю”. Зборнік “Пан лес” – гэта перыяд паэтычнай сталасці А. Сус і росквіт яго творчасці. Трыяда “Маці–Мова–Вечнасць” стала асноўным ідэйна-сэнсавым ядром другога зборніка. Разам з тым нельга сказаць, што паэтычная думка ідзе па ўжо пратаптанай раней сцежцы. “Пан Лес” – вяртанне да першароднай паганскай стыхіі, да нацыянальных вытокаў, да часу, калі чалавек і прырода былі адным цэлым. Менавіта таму большасць вершаў кнігі выяўляе міфалагічнае ўспрыняцце свету. Сусвет у вершах падаецца праз своеасаблівую прызму, дзе зліваецца першаснае і другаснае, прыроднае і чалавечае (“Дзед перад смерцю”, “Ён шкадаваў турэмных

пацукоў...”, “Неба”, “Бажавоўк”, “Воўк”, “Змяіны Цар” і інш.). Паэтыка другой кнігі засноўваецца на фальклорнай: у шматлікіх вершах паўстаюць тыя вобразы, уяўленні і вераванні, што вякамі існавалі ў светаўспрыманні беларуса (вобраз ваўка, неба, птушак, кола, агню, змей). Даследчык І. Штэйнер пісаў, што фалькларыстыка А. Сыса адметная і непаўторная, чытаючы яго вершы, складваецца ўражанне, што як быццам і не было да яго адметных паэтаў-фалькларыстаў [4, с. 203].

Калі “Агмень” з’явіўся кропкай адліку творчасці паэта, а “Пан лес” – вярышняй паэтычнай думкі, то зборнік “Сыс” стаўся своеасаблівым падсумаваннем зробленага. А. Сысу было адведзена няшмат год, каб дастукацца да сэрца чытача. І мастаку гэта ўдалося: аднойчы ўзяўшы ў рукі зборнік з вершамі, не застанешся безуважным – аўтар падкупляе сваёй ахвярнай любоўю да Радзімы: *“Маё жыццё – гняздо з калючых руж. / Не Беларусь, маё жыццё – Радзіма...”* [3, с. 209]. Вершы напоўнены глыбокім роздумам пра нялёгкі лёс краіны. “Паэзія Сыса мітынгвая, яна крычыць аб больках беларушчыны” [2, с. 69] (В. Корбут). Аўтара хвалюе не толькі лёс роднага краю. Усё часцей ён задаецца пытаннем пра сваё прызначэнне, сваю наканаванасць, сваю сутнасць – значнае месца займае так званая тэма паэта і паэзіі, раскрыццё якой ажыццяўляецца ў драматычным рэчышчы: *“Я думаў, / вершы мае відушчыя, / аж пакуль не аслепнуў сам / ад маланкі, самім жа пушчанай, / я гарэў, як бязбожны храм”* [3, с. 228].

Тры зборнікі фіксуюць думкі і перажыванні паэта, што ўсё сваё жыццё імкнуўся павесці за сабой народ, уласную паэзію ўяўляў як дар нябёс, а сябе – боскай птушкай, словы якой голяць раны. З вышыні палёта творчай думкі А.Сыс разважаў над жыццём свайго народа, краіны і сваім уласным лёсам. На жаль, гэты палёт быў абарваны, аднак за адведзены паэту час ён змог стварыць непаўторны свет – паганска-міфічны, патрыятычна-беларускі. Лірыка А. Сыса ўсё яшчэ моцна пячэ сэрцы сучаснікаў, бо тэмы, узнятыя мастаком у яго “песні Бацькаўшчыне”, блізкія многім і актуальныя і сёння.

Літаратура

1. Бельскі, А. Маналогі Анатоля Сыса / А. Бельскі // Галасы і вобразы : літ.-крыт. артыкулы. – Мінск: Літ. і мастацтва, 2008. – С. 147–153.
2. Корбут, В. Бліжэй да цела / В. Корбут // Калосьсе. – 2006. – № 1 (10). – С. 67–71.
3. Сыс, А. Лён : выбр. творы / А. Сыс. – Мінс : Кнігазбор, 2006. – 436 с.
4. Штэйнер, І. Маналог Анатоля Сыса / І. Штэйнер // Дзеяслоў. – 2006. – № 2 (21). – С. 199–216.